

BLIŽNJA REKREACIJA SLOVENSKEGA PREBIVALSTVA

Matjaž Jeršič *

Uvod

V članku obravnavamo pokrajinske učinke rekreacije mestnega prebivalstva R Slovenije in sicer tisti del, ki ga po prostorskih merilih označujemo s pojmom: rekreacija na prostem - v okolici kraja bivanja oziroma kot bližnja rekreacija. Kot drugod, tako tudi v Sloveniji za obravnavano obliko rekreacije na prostem ni na razpolago rednih statističnih kazalcev, ki bi omogočali eksaktne analize. Tako smo za pričujoči prispevek uporabili posamezne raziskave, pa tudi diplomske naloge in gradivo s terenskih vaj študentov geografije, pretežno iz obdobja zadnjih dvajset let. Na osnovi parcialnih raziskav smo skušali oblikovati zaokroženo sliko o tem geografskem pojavu.

Bližnja rekreacija do 1965

Razvoj obravnavanih rekreacijskih oblik v obdobju po letu 1945 lahko v grobem razdelimo v tri faze.

Prvo fazo lahko omejimo na čas pred množično osebno motorizacijo, to je do nekako 1965 leta. Za to etapo nimamo na razpolago empiričnih raziskav, zato se lahko opiramo le na opisno gradivo. Območja bližnje rekre-

* Dr. Profesor na Oddelku za geografijo FF v Ljubljani, Aškerčeva 12, 61000 Ljubljana. SLO

acije so bila tedaj osredotočena na obmestne cone kolesarskega in tramvajskega oziroma obmestnega avtobusnega prometa ter bližnjih železniških postaj. Ekonomski pogoji so pretežnemu delu mestnega prebivalstva omogočali le "ekstenzivne" oblike rekreacije, torej tiste, ki ne terjajo niti posebne opreme niti rekreacijske infrastrukture. Med rekreacijskimi aktivnostmi sta imeli pomembnejšo vlogo hoja ter sončenje in kopanje ob rekah. Nizka stopnja urbanizacije ter majhni industrijski obrati tedaj še niso pomembneje razvrednotili okolja. Pretežno naravne struge rek in primerna kakovost njihove vode, (večinoma še 1-2 kategorije) so omogočale rekreacijo ob vodi še znotraj mest ali v obmestjih. Rekreacija na osnovi hoje pa se je razen v najbližjo mestno okolico že tedaj razmahnila tudi na nekoliko širša območja. Že pred drugo vojno aktivna planinska organizacija, je z gradnjo planinskih koč in omrežjem zaznamovanih planinskih poti, pobudila bližnjo rekreacijo tudi v nekoliko večji oddaljenosti od mest, pretežno v alpskem svetu skozi katerega so vodile železnice. Planinska društva so z združevanjem različnih socialnih slojev pripomogla tudi k množičnemu pomenu hoje.

V času po drugi vojni se je močno pospešilo priseljevanje iz podeželja v mesto. Generacija priseljenih mestnih prebivalcev je ob koncu tedna zaradi vzdrževanja sorodstvenih stikov pogosto odhajala v domači kraj in tako je na to motivsko obliko migracij v tem času odpadel pomemben del konec tedenskih izletniških potovanj (Janša 1968).

Rekreacija na prostem v prvem povojnem obdobju tako ni povzročila pomembnejših pokrajinskih učinkov, saj razen peš poti in planinskih koč ni pobudila gradnje druge infrastrukture.

Obdobje razmaha bližnje rekreacije od leta 1965 do začetka osemdesetih let.

To je bil čas množične motorizacije in bistvenega izboljšanja kakovosti cestnega omrežja. Prostorska mobilnost prebivalstva v prostem času se je s tem močno povečala. Dvig življenjskega standarda, hitro poklicno preseljevanje in urbanizacija so pomembno prispevali k uveljavljanju novih

oblik rekreacijskega obnašanja.

Prve raziskave o bližnji rekreaciji, opravljene s pomočjo anketiranja, so v začetku sedemdesetih let pokazale, da je iz posameznih mest ob koncu tedna in ob lepem vremenu, v poletni polovici odhajalo na izlet izven mesta od 5% do 25% prebivalcev. Ob lepem vremenu, zlasti spomladi in jeseni je bil ta delež občasno tudi višji. V štirih, tedaj proučenih mestih, to je v Ljubljani, Mariboru, Kranju in Murski Soboti, so bili dobljeni naslednji podrobnejši kazalci o tedanji izletniški intenziteti (Jeršič 1971):

- zelo pogosto (več kot 31 krat) je šlo ob koncu tedna na izlet med 6,4 (v MB) in 13,2% (v LJ) prebivalcev;
- pogosto (od 21-30 krat) od 13,7% (v KR) do 20,8% (v LJ);
- občasno (11-20 krat) od 19,4% (v LJ) do 25,8% (v MB) in
- le redko (1-10 krat) od 21,6% (v LJ) do 27,4% (v KR) prebivalcev.

Nikoli pa se v obravnavanem letu ni udeležilo izleta izven teh mest od 25,0% (v LJ) do 29,2% (v MS) stalnih prebivalcev.

Akcijski radij bližnje rekreacije

V isti raziskavi je bilo ugotovljeno, da so prebivalci obravnavanih štirih mest od 75% (LJ) do 87% (MS) izletniških potovanj realizirali v razdalji do 100 km od kraja bivanja, kar priča, da je ta oblika migracij močno občutljiva na razdaljo. Vendar je bil hkrati akcijski radij potovanj bližnje rekreacije med analiziranimi mesti precej različen. Ljubljana je namreč izstopala po večjem deležu daljših potovanj, Murska Sobota pa po deležu razmeroma kratkih.

Motivi bližnje rekreacije. Po istih anketah (Jeršič 1971) so bili motivi za bližnjo rekreacijo zelo različni; glavne oblike so bile:

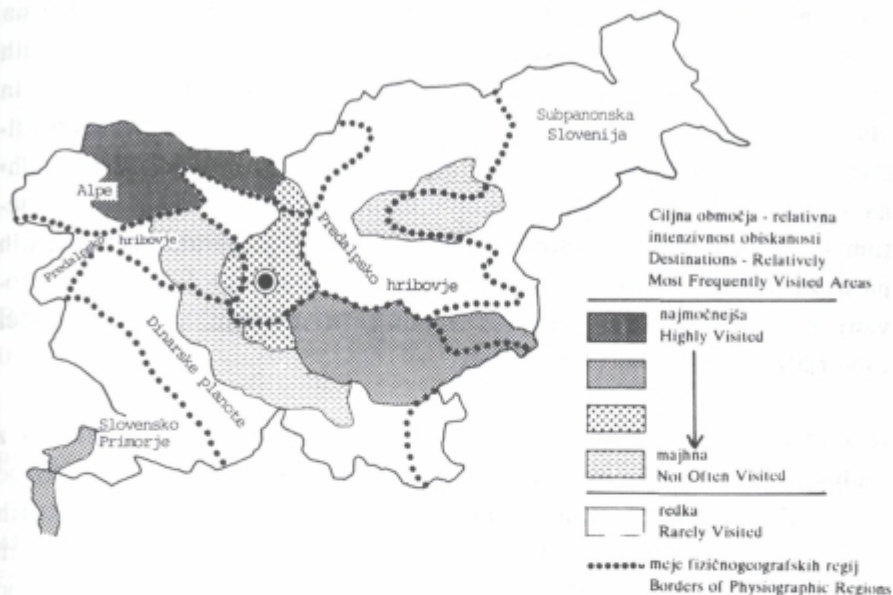
- želja po stikih s sorodniki in znanci na podeželju oziroma po "vračanju" v domače podeželsko okolje. Stiki slovenskega mestnega prebivalstva, ki se je v povojnem obdobju preselil iz podeželja v mesta, niso le pomembno vplivali na intenziteto teh migracij ampak so pripomogli tudi k temu, da so se posamezniki (z dedovanjem ali odkupom zemljišča) odločili za gradnjo počitniške hiše v domači pokrajini. Prav zato so le-te v veliki

meri zgrajene tudi v podeželskih pokrajinah brez posebne pokrajinske rekreacijske privlačnosti (Jeršič, 1987).

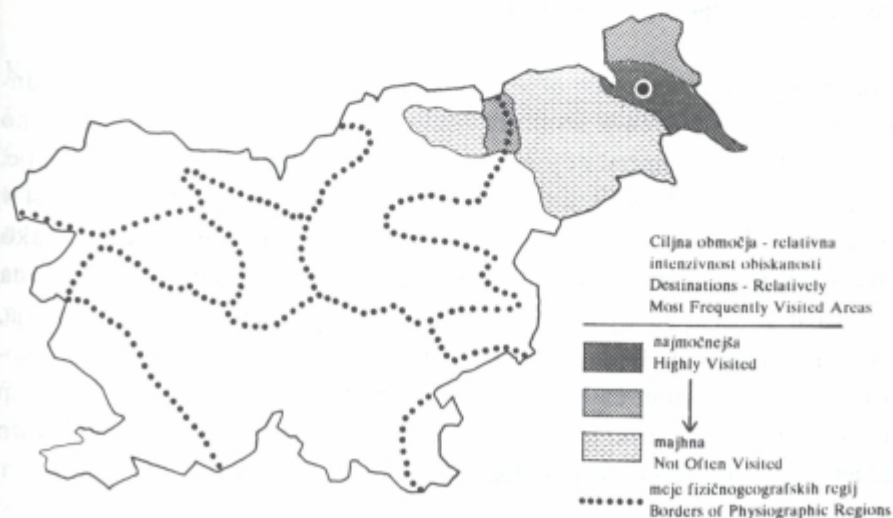
- Želja po ukvarjanju z rekreacijsko aktivnostjo. Hoja je ostala še naprej poglavitna oblika rekreacije na prostem. V tem obdobju se je zato število planinskih koč še povečalo, omrežje zaznamovanih poti pa se je razširilo na različne krožne poti in transverzale (Trškan, 1989).
- Poleg hoje pa sta postali pomembni tudi sončenje s kopanjem in alpsko smučanje. V tisku se pogosto pojavlja ocena, da smuča 350.000 Slovencev in da je torej ta rekreacijska aktivnost "slovenski narodni šport". Omenjena številka ne vsebuje hkrati podatka o pogostosti ukvarjanja s to dejavnostjo. Ne glede na to je po letu 1975 povzročilo smučanje močnejše pokrajinske učinke. Te rekreacijske aktivnosti ni vzpodbudil le dvig življenjskega standarda temveč tudi psihološki dejavniki (npr. moda), ter splošna družbena podpora (npr. enotedenska smučarska šola kot del rednega učnega programa v osnovnih šolah).

Geografski učinki te aktivnosti so postali očitni v nastajanju smučišč tudi zgolj regionalnega ali lokalnega pomena. Pri tem je bila pomembna želja posameznih občin, da bi imele "svoje" zimsko-športno središče. Tako je v nekaj letih nastalo, raztreseno po alpskem in predalpskem svetu ter Dinarskih visokih planotah, 36 smučarskih središč, ki imajo pretežno le izletniško turistično funkcijo. Hotenje lokalnih skupnosti po "lastnem smučišču" je pobudilo njihovo gradnjo deloma tudi v pokrajinskih območjih brez zanesljive snežne odeje, s čemer nastajajo problemi kritja stroškov nerentabilne smučarske infrastrukture. Močna prizadevanja so bila usmerjena tudi v iskanje ustreznih lokacij za velikopotezna, po francoskem vzoru zasnovana, zimsko-športna središča "iz retorte". Hkrati s tem so se pričela križati kopja med zastopniki koncepta, po katerem naj določeni, zlasti osrednji in najvišji gorski svet v Sloveniji, ostane brez zimsko-športne infrastrukture ter tistimi, ki so si želeli več možnosti za zimsko-športno rekreacijo ob žičnicah. Prav razmah smučanja je tako vzpodbudil prizadevanja za coniranje našega gorskega sveta na območja, ki naj se tehnično opremljajo in tista, ki naj ostanejo v razmeroma naravnem stanju oziroma netehnizirana (Debelak, 1970). Sedanji Triglavski narodni park je močno pospešila prav nevarnost pretirane tehnizacije zaradi morebitne smučarske infrastrukture.

OBMOČJA BLIŽNJE REKREACIJE PREBIVALCEV MURSKE SOBOTE
THE AREAS OF THE OUTDOOR RECREATION OF MURSKA SOBOTA CITIZENS

OBMOČJA BLIŽNJE REKREACIJE PREBIVALSTVA LJUBLJANE
THE AREAS OF THE OUTDOOR RECREATION OF LJUBLJANA CITIZENS

Sončenje in kopanje je kljub kratkemu obdobju s poletno vročino posebej zaželjena oblika preživljanja prostega časa na prostem. Prekomerna onesnaženost večine slovenskih rek še posebej v urbaniziranih območjih ter vodne regulacije, s katerimi so odpravili toplejše stranske rokave, in obrečne sipine so "pregnali" ljudi z obražij rek. Tako se je večina prebivalstva sprizajnila - glede na to, da je zmogljivost mestnih kopališč premajhna, da so si privoščili kopanje razen v času počitnic tudi z občasnim izletom k morju. Čeprav je morska obala za večino prebivalstva slovenskih mest za izletniški obisk ob koncu tedna razmeroma daleč, se je del potovanj bližnje rekreacije zlasti iz osrednje in zahodne Slovenije pričel usmerjati tudi k morju. (Jeršič, 1971).

Raznoliki motivi izletniških potovanj, ki so bili realizirani večinoma z osebnimi motornimi vozili, so vplivali na prostorsko razvejanost bližnje rekreacije. Izletniška ciljna območja okrog predhodno omenjenih štirih mest so se oblikovala v pokrajinskih predelih z različnimi naravnimi in kulturnimi potezami. Vsekakor pa ne le v tistih območjih, ki izstopajo po opremljenosti s turistično infrastrukturo. To ilustrirata obe priloženi skici o območjih bližnje rekreacije prebivalcev Ljubljane in Murske Sobote iz katerih je razvidno, da so bile migracije zaradi bližnje rekreacije usmerjene v zelo različne smeri oziroma pokrajinska območja.

Počitniška stanovanja kot učinek bližnje rekreacije. Počitniška stanovanja prebivalstva Slovenije so poleg izletniških turističnih krajev nedvomno eden izmed najpomembnejših pokrajinskih učinkov bližnje rekreacije. Njihova rast, od 4.300 v letu 1971, na 18.965 v letu 1981 ter na 26.134 v letu 1991, je močno navezana prav na območja bližnje rekreacije tako okrog večjih kot manjših slovenskih mest. Njihova razporeditev kaže, da gre za dva osnovna tipa teh stanovanj: prvi tip so počitniška stanovanja, ki so locirana v okolici mest v radiju, ki omogoča njihovo občasno obiskovanje tudi v prostem času ob koncu tedna ali celo med tednom. Drugi tip pa so tista stanovanja, ki so v večji oddaljenosti, in jih njih lastniki zato obiskujejo pretežno le med dopustom in med daljšimi prazniki.

Počitniška stanovanja so kot kažeta priloženi skica in tabela razporejena v:

- podeželskih hribovitih in gričevnatih območjih, zlasti v Subpanonski Sloveniji ter na Nizkih Dinarskih planotah. Tu so osredotočena v pokrajinskih predelih, ki izstopajo po visokem deležu vinogradov in in sadovnjakov. Na te dve regiji je odpadlo 1981 le 39,4%, leta 1991 pa kar 52,8% počitniških stanovanj;
- gorskih hribovitih in obmorskih območjih, ki izstopajo po pokrajinski ustreznosti za rekreacijske aktivnosti na prostem ter po opremljenosti s turistično infrastrukturo.

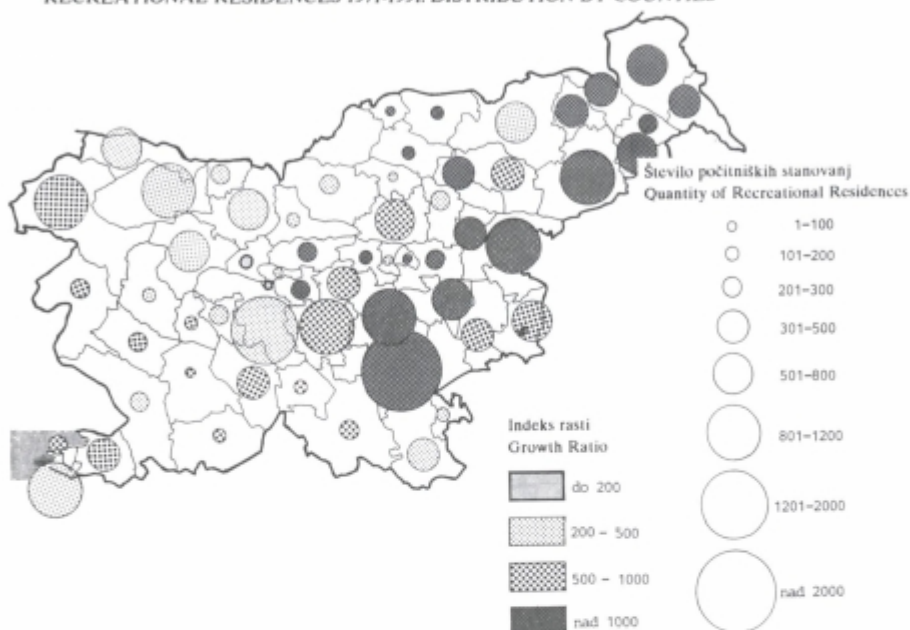
Razporeditev počitniških stanovanj po regijah R Slovenije leta 1971, 1981 in 1991

Regija	1971		1981		1991	
	Št.	%	Št.	%	Št.	%
Alpe	1.112	26,0	3.333	17,6	4.158	15,9
Predalpski svet	735	17,2	2.906	15,3	3.396	13,0
Submediteranska Slovenija	613	14,3	1.833	9,6	2.386	9,1
Dinarske planote	1.016	23,7	5.390	28,5	7.626	29,2
Subpanonska Slovenija	805	18,8	5.503	29,0	8.568	32,8
Skupaj	4.281	100,0	18.965	100,0	26.134	100,0

Kot kažejo v nekaterih izbranih območjih opravljene ankete, je taka razporeditev v veliki meri posledica navezanosti dela prebivalstva na "domači kraj". Prva generacija iz podeželja v mesto priseljenih prebivalcev je sorodstveno in čustveno še močno vezana na podeželje. Temu delu mestnega prebivalstva delo na zemlji okrog počitniške hiše tudi ni "tuje" opravilo. Hkrati pa si je s podeželja odseljeno prebivalstvo v preteklih letih pogosto pridobilo zemljišče v "domačem kraju" tudi z dedovanjem.

Takemu prebivalstvu sodobne rekreacijske oblike s športnim poudarkom in potrošno naravnostjo (npr. tenis, smučanje) tudi niso bile priljubljene. Mnogo bolj so bili motivirani k prostočasnim aktivnostim z delovnim značajem, ki jim je poleg telesne in duševne rekreacije pomenila tudi aktivnost namenjeno oskrbi, ki jim prinaša tudi materialno korist (Jeršič, 1987).

POČITNIŠKA STANOVANJA 1971-1991: RAZPOREDITEV PO OBČINAH
 RECREATIONAL RESIDENCES 1971-1991: DISTRIBUTION BY COUNTIES

Obdobje od začetka osemdesetih let. Lahko ga izdvojimo zaradi do danes nekaterih novih teženj, ki so jih pobudile spremenjene družbene razmere.

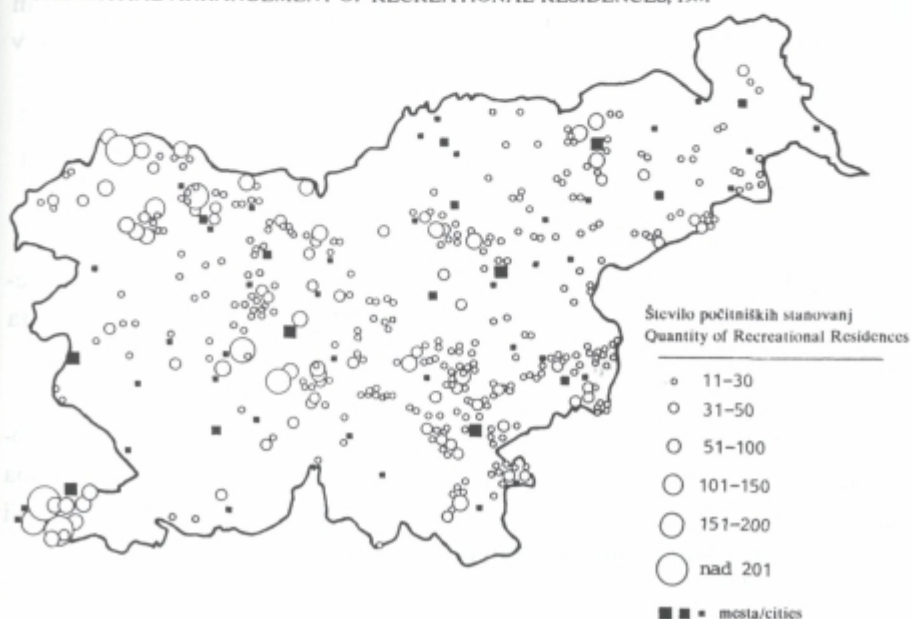
Sicer parcialne empirične ugotovitve kažejo na stagnacijo intenzitete izletniških potovanj predvsem zaradi relativno povečanih transportnih stroškov (Martinc, 1990, anketa 1984). V sedemdesetih letih so nekateri napovedovalci pričakovali, da se bo s posodabljanjem slovenskega cestnega omrežja radij izletniških potovanj postopoma povečal. Vendar novejši kazalci ne kažejo na bistveno širjenje območij bližnje rekreacije. Ta ugotovitev se ujema tudi z nekaterimi tujimi izsledki, iz katerih je razvidno, da so izletniška potovanja bolj občutljiva na razdaljo kot so pričakovali pred leti. Vzrok takih razvojnih teženj je tudi v prevladi kratkih, to je poldnevniških izletniških potovanj. Razen tega so opazne težnje, da se aktivnosti prostega časa, v večji meri kot doslej skušajo ponovno približati

mestu. V novejšem času je prišlo tudi do delne spremembe rekreacijskih navad prebivalstva Slovenije, ki pa nima množičnega značaja. Postopno in predvsem med mlado in deloma srednjo generacijo se povečuje zanimanje za nekatere rekreacijske aktivnosti vezane na višji življenjski standard ter na posebno športno znanje in opremo ali tehnično rekreacijsko infrastrukturo (npr. tenis, vožnja z gorskimi kolesi, čolnarjenje na divjih vodah, prosto plezanje). Gre torej za postopne težnje po zmanjševanju pomena "ekstenzivnih" rekreacijskih aktivnosti pri delu populacije.

Na drugi strani pa so opazne težnje, da se del prebivalstva nagiba še vedno k tistim oblikam preživljanja prostega časa na prostem, pri kateri se prepletajo delovni oziroma oskrbni ter rekreacijski nagibi. Te polarizacijske težnje lahko ilustriramo s primeri iz Ljubljane. V zadnjih petih letih je bil evidenten pozitiven razvoj dveh povsem različnih oblik preživljanja prostega časa. Prvi primer je nenaden "izbruh" zanimanja za tenis. V krat-

RAZPOREDITEV POČITNIŠKIH STANOVANJ 1981

THE SPATIAL ARRANGEMENT OF RECREATIONAL RESIDENCES, 1981

kem času je število igrišč znotraj mestnega teritorija narastlo od komaj 11 v letu 1970 na 64 v letu 1985, nato pa do 1991 kar na 221; skupaj z igrišči v okolici mesta pa na blizu 300. Velik del teh igrišč ni več v lasti ali upravljanju institucionaliziranih športnih društev; udeleženci pa sami financirajo svoje rekreacijsko udejstvovanje. Drug povsem nasproten primer so vrtički, (kmetijske parcele znotraj ali ob robu mesta, ki ne sodijo med vrtove), ki so dane v najem mestnim prebivalcem. V Ljubljani je njihovo število v zadnjih letih postopno naraščalo in trenutno je na približno 185 lokacijah (večjih ali manjših kompleksih) blizu 4.700 (uporabnikov) teh parcel. V tem primeru gre za skupino, ki deloma zaradi ekonomskih in ne prvenstveno rekreacijskih motivov ali pa zaradi nezadovoljstva z mestnim okoljem - kot trde nekateri urbanisti - obdelujejo svoj vrtiček. Način in intenzivnost obdelovanja z različnimi vrstami zelenjave in odsotnost rekreacijskih oblik rabe (angleška trava) ali opreme (vrtna uta ipd.) kaže, da ima ta oblika preživljanja prostega časa bolj oskrbni kot rekreacijski pomen (Jeršič, 1991). Težnja po nadaljnjem sočasnem zadovoljevanju oskrbnih in rekreacijskih nagibov je razvidna tudi iz kazalcev o razvoju in razporeditvi počitniških stanovanj v zadnjem desetletju 1981-1991. Število teh stanovanj je v tem obdobju najmočneje narastlo v gričevnatih podeželskih območjih in ne v turistično najbolj privlačnih Alpah ter v Primorju.

Zaključki

Osnovni kazalci o intenziteti in radiju bližnje rekreacije slovenskega prebivalstva se bistveno ne razlikujejo od tistih, ki se nanašajo na mesta podobnih velikosti v drugih razvitih evropskih državah.

Determinante in z njimi pogojeni motivi ter pokrajinski učinki tega fenomena pa so v Sloveniji vendarle nekoliko drugačni. Povojna preobrazba iz agrarne v industrijsko in urbanizirano družbo je pobudila v Sloveniji raznolike oblike in učinke preživljanja prostega časa.

Sedanje oblike bližnje rekreacije so odsev psiholoških faktorjev, to je raz-

ličnih predstav, želja, pričakovanj, izkušenj in informiranosti slovenskega prebivalstva v zvezi s preživljanjem prostega časa, hkrati pa tudi posebnih ekonomskih pogojev življenja posameznih slojev ter še vedno močne sorodstvene navezanosti med mestom in podeželjem. Tako so se na eni strani oblikovale skupine prebivalstva, ki so nagnjene k tistim oblikam, pri katerih rekreacija (obnavljanje fizičnih in duševnih moči) ni poglobilni motiv, pač pa oskrba z lastnimi kmetijskimi pridelki ali celo pridobivanje materialnih koristi (npr. z zidavo počitniške hiše), na drugi strani pa skupine, ki svoj prosti čas namenjajo aktivnostim z izrazitim rekreacijsko-potrošniškim značajem, pogosto pogojenim tudi s statusnimi oziroma prestižnimi nagibi (npr. smučanje, lov, preživljanje prostega časa na plovilu, golf). Lahko govorimo kar o pravi polarizaciji prostočasovnih navad.

Ta polarizacija se kaže v naslednjih osnovnih oblikah in učinkih bližnje rekreacije.

Prva oblika bližnje rekreacije je pobujena z željo po obdelavi vrta, vinograda ali druge kmetijske površine. Z njo se običajno veže tudi lastno sodelovanje pri gradnji počitniške hišice na obdajajoči obdelovalni parceli. Pomembnost te oblike dokazujejo številne počitniške hiše v okolici številnih mest, še posebej v Subpanonski Sloveniji in na nizkih Dinarskih planotah, primernih za vinogradništvo. Hkrati se kaže v še vedno pomembnem deležu površin z vrtički, tako znotraj kot na robu mest. V to skupino bi lahko uvrstili tudi občasno migracijo mestnega prebivalstva, vezane zlasti na jesenski čas, ki se usmerjajo na okoliške gozdove zaradi nabiranja gozdnih sadežev ali k znancem in sorodnikom zaradi oskrbe z ozimnico.

Druga skupina preživljanja prostega časa zajema številne aktivnosti, ki so prvenstveno namenjene rekreaciji. Znotraj te lahko ločimo predvsem dve skupini: prva zajema tiste rekreacijske aktivnosti, ki so navezane na takomenovano odprto naravno in kulturno pokrajino brez posebne rekreacijske infrastrukture. Gre za razne oblike hoje (sprehi, planinstvo) z uživanjem narave. Pokrajinski učinek te aktivnosti je očiten v omrežju peš

poti in planinskih koč v okolici oziroma zaledju številnih slovenskih mest.

Druga podskupina pa so tiste oblike bližnje rekreacije, katerih izvajanje terja in s tem poraja različno tehnično rekreacijsko infrastrukturo. Smučanju, ki je bila v preteklih letih najbolj izrazita tovrstna oblika rekreacije, in ki je izzvala raztresena smučarska središča, v Alpski, Predalpski Sloveniji ter Dinarskih visokih planotah, so se v zadnjih letih pridružile še druge tovrstne aktivnosti. Najbolj očiten učinek teh teženj je postopno širjenje rekreacijske infrastrukture v zdraviliških turističnih krajih, namenjene prav bližnji rekreaciji, na primer t.i. "riviere" oziroma obsežni kopališki kompleksi v Čateških, Atomskih, Moravskih, Ptujskih in Lendavskih toplicah. Tak indikator je tudi hitro naraščanje nekaterih rekreacijskih objektov v večjih mestih (tenis igrišča). Pokrajinsko značilen učinek te skupine bližnje rekreacije pa so tudi počitniška stanovanja, razporejena v tistih slovenskih pokrajinah, ki izstopajo po svoji ustreznosti za različne oblike rekreacije na prostem.

Končno je treba omeniti, da so na sorazmerno močan razmah nekaterih rekreacijskih učinkov vplivale, bolj kot bi pričakovali na osnovi narodnega dohodka, nekatere specifične determinante, zlasti omejene možnosti vlaganja viškov osebnih sredstev v proizvodne dejavnosti (tudi zato hiter razvoj počitniških stanovanj), socialni pomen nekaterih rekreacijskih dejavnosti in s tem njihovo pospeševanje ne glede na rentabilnost (npr. pri gradnji nekaterih smučišč in žičnic).

Tudi v pokrajinskih učinkih bližnje rekreacije lahko zaznamo policentrično zasnovan razvoj. Ta se kaže v raztreseni razporeditvi rekreacijskih območij okrog posameznih slovenskih mest. Hkrati se kaže na sedanji stopnji razvoja močna polariziranost glede pristočasnih navad. Je očiten odraz strukturne družbene raznolikosti, v kateri posamezniki oziroma skupine izrabljajo svoj prosti čas pod vplivom različnih motivov in možnosti.

LITERATURA IN VIRI

- Janša, O. 1968. Zgodovina turizma na Slovenskem, *Turistični Vestnik* 1968, št. 1, 2, 4 in 4. Ljubljana
- Jeršič, M. 1971. *Izletniška potovanja in izletniški prostor*. Inštitut za geografijo Univerze v Ljubljani, Ljubljana, 1971
- Jeršič, M. 1987. Učinki počitniških stanovanj na okolje. *Geographica Slovenica* 18, Ljubljana 1987, stran 65-84
- Trškan, S. 1987. *Izletništvo v R Sloveniji*. Dipl.naloga na Oddelku za geografijo FF v Ljubljani
- Debelak, M. 1970. *Zimski turizem v Sloveniji*. Urbanistični inštitut SR Slovenije, Ljubljana 1970
- Debelak, M. 1970. *Julijske Alpe - Regionalni prostorski načrt območij za posebne namene*. Urbanistični inštitut SR Slovenije, Ljubljana 1970
- Popis stanovanj 1971, Zavod SR Slovenije za statistiko, Ljubljana
- Popis stanovanj 1981, Zavod SR Slovenije za statistiko, Ljubljana
- Popis stanovanj 1991, Zavod SR Slovenije za statistiko, Ljubljana
- Martinc, M. 1990. *Rekreacijska območja prebivalcev mesta Ljubljane*. Dipl. naloga na Oddelku za geografijo FF v Ljubljani
- Anketa o bližnji rekreaciji prebivalcev Novega mesta 1984.
- Rezultati terenskih vaj študentov geografije
- Jeršič, M. 1991. Neobjavljeno analitsko gradivo za raziskovalno nalogo Regionalni razvoj.

NEIGHBOURING RECREATION OF SLOVENIAN POPULATION

SUMMARY

The paper deals with the effects on landscape by recreation of urban population in the Republic of Slovenia; it concentrates on the type which is, upon the standards of space, defined as outdoor recreation taking place in the close

proximity to the place of residence, also called neighbouring recreation. As elsewhere, Slovenia also lacks regular statistical indicators for the discussed outdoor recreation. Thus, the current paper is based on the results of some individual explorations and presents a comprehensive survey of this geographic phenomenon.

The development of the discussed type of recreation in the period after 1945 can roughly be divided into three phases.

The first phase ended around the year 1965, i.e. before the boom of mass private motorization. The then economic conditions allowed the great majority of urban population only "extensive" types of recreation which claimed neither for special equipment nor for recreational infrastructure. Due to the low level of motorization, leisure activities were spatially limited to the closest surroundings of towns.

The second phase of neighbouring recreation took place between 1965 and the beginning of the 80's.

It was the period of mass motorization and substantial improvement in the quality of road network. Spatial mobility of the population in leisure time thus intensely increased. Higher standard of living, quick vocational re-structuring, and the process of urbanization significantly contributed to the spreading of new forms of recreation.

Researches on neighbouring recreation, performed by means of questionnaires at the beginning of the 70's, showed that 5% to 25% of individual Slovenian towns' residents left the towns during fine-weather weekends in summertime. At fine weather, particularly in spring and autumn, this share was temporarily even greater.

The research also established that 75% to 87% of short trips by urban population were realized within the distance of 100 km from the place of residence. According to the same questionnaires, the motives for neighbouring recreation varied greatly; the main ones were as follows:

- the wish to keep in touch with relatives and friends living in rural areas, and for temporary "returning" to the native rural environment;
- the wish to practice recreational activities; hiking remained the main form of outdoor recreation;
- besides hiking, sunbathing with swimming and Alpine skiing gained in importance.

With the latter, conflicts arose between the advocates of the concept that the mountainous world, particularly high mountains, in Slovenia should remain

without winter-sports infrastructure and the advocates of better possibilities of winter-sports recreation by ski lifts. It was just the outburst of Alpine skiing which stimulated the strivings to zone our mountainous world into the zones which could be equipped with technical facilities, and the zones where relatively natural conditions without technical intrusions should be preserved.

- Vacation dwellings as the result of neighbouring recreation. One of the important effects on the landscape by the neighbouring recreation at that time was caused by vacation dwellings of the Slovenian population. The increase of their number from 4,300 in 1971, to 18,965 in 1981, and further on to 26,134 in 1991, is closely related just to the areas of neighbouring recreation, so around bigger as around smaller Slovenian towns. Their distribution shows that there are two main types of these dwellings: one type comprises vacation dwellings located in the vicinity of towns, within the distance rendering possible temporary frequenting also in leisure time during weekends or even during the week; the other type comprises those vacation dwellings which are more distant, so their owners frequent them mostly during their annual vacations or for longer holidays.

Vacation dwellings are located:

- so in rural mountainous and hilly areas, especially in the subpannonian Slovenia and the low Dinaric plateaus. Here, they are concentrated in the areas typical of vineyards and orchards. These two regions comprised 39.4% of vacation dwellings in 1981, and as much as 52.8% in 1991;
- as in the mountainous and littoral areas the landscape of which is suitable for outdoor recreation and which are well provided with the tourist infrastructure.

The third phase can be defined from the beginning of the 80's onwards, because certain new trends have occurred, caused by the changed social conditions.

The results of some more recent questionnaires point to the stagnation in the intensity of short trips, which is above all the result of the relative increase in transport costs.

Besides, trends are evident, more explicit now than before, that leisure activities are getting ever closer to towns. Recently, partial changes of recreational behaviour have also occurred. The younger and partly the middle-aged generations are gradually becoming more and more interested in some recreational activities which are related to higher standard of living or special sports skill and equipment or technical recreational infrastructure (e.g. tennis, mountain-biking, whitewater canoeing/rafting, free Alpine climbing). Thus, in part of population, gradual trends

have been evident towards the reduced importance of "extensive" recreational activities.

On the other hand, however, trends are still evident in part of the population towards those forms of outdoor leisure activities in which working, i.e. provisional, and recreational motives are concurrently intermingled.

The basic indicators of the intensity and the scope of neighbouring recreation of Slovenian population do not essentially differ from those referring to the towns of similar sizes in other developed European countries.

Yet, the determinants of this phenomenon, and the motives conditioned by them as well as the effects on the landscape are slightly different in Slovenia. Above all, psychologic and economic factors can be specified. From among them, the following ones were particularly typical in a part of population: the wish to own a vineyard, an orchard, or a garden, and supply oneself with certain crops. In one part of the population the ownership of a vacation dwelling has been considered a symbol of prestige, particularly because the forms of exposing one's social status have been so far "restricted" by social norms. Another part of the population strived for fashionable sports-recreational activities, conforming to West European trends; still another part strived for a more extensive recreation related to the relatively natural or kind cultural landscape. Thus, different inclinations have caused that the modes of outdoor leisure activities have become intensely polarized. The effects on landscape accordingly occur in varied forms in various landscape areas.